

Teatrolog i pisac

UDK 821.111(73)-31(049.32)

BALKANSKI MAGIJSKI PROSTOR

TEA OBREHT, *TIGROVA ŽENA*, PREVODI-
LAC DUBRAVKA SREČKOVIĆ DIVKOVIĆ,
IZDAVAČKA KUĆA *LAGUNA*, BEOGRAD 2011.

Izdavačka kuća *Laguna* bila je veoma agilna u otkupu autor-
skih prava i prevođenju romana mlade Beograđanke, trajno na-
stanjene u Americi, koja piše pod internacionalno prihvatljivim
imenom Tea Obreht. Njen roman prvenac naišao je na aklama-
ciju američke kritike, koja mu jednoglasno dodeljuje nagradu
Orindž, kao najboljem debitantskom ostvarenju u protekloj go-
dini. Ova nagrada se dodeljuje već šesnaest godina samo knji-
ževnicama, da li iz potrebe za političkom korektnošću ili rodnom
ravnopravnošću ne znamo, ali svakako ima kontekst getoizirane
nagrade, poput našeg *Ženskog pera*, koju takođe prate polemike
i osporavanja. No, ne može se osporiti da je nagrada *Orindž*
svojevrсна karta za ulazak u književni svet na velika vrata, kao
ni to da promoviše autorke iz manje eksponiranih kultura, če-
sto veoma talentovane, kao što je npr. Čimamanda Ngozi Adiči,
Nigerijka, koja je najpre bila u najužem izboru, potom i postala
laureat svojim monumentalnim romanom *Pola žutog sunca*
(preveden i kod nas, takođe u izdanju Lagune).

Tea Obreht pošla je od pretpostavke, da ne kažemo predrasude o
tome kako Zapad vidi Balkan. Mustru je evidentno pozajmila od
hispanoameričkih književnih genija, pre svega Markesa i njegovo-
vog izmišljenog Makonda, u kome je sve privid i varka. Slična
atmosfera vlada od prvih stranica *Tigrove žene*, gde prepoznaje-
mo karakteristične balkanske topose, svaki nadomak zastrašuju-
će približenih granica i smanjenih teritorija, ali preimenovane
u nazive koji najviše liče na češki, kao i lična imena, ne znamo
zbog čega, da li zato što je češki milje za nijansu poznatiji ame-
ričkoj publici ili da se sunarodnici i saplemenici sa Balkana ne
uvrede, tek, već sami nazivi mesta i imena ljudi deluju kao pastiš.

Ubrzo takve okvire dobija i sam roman.

Iako veoma vešta u opisima i metaforama, sa izrazitim darom da plastično vidi sliku i dočara je čitaocu u detaljima, Tea Obreht ne može da se odvoji od pripovedanja u prvom licu, kao najsigurnijem obliku izlaganja za mladog pisca koji izbegava da se uhvati u zamku *sveznajućeg pripovedača*. Ali, što više svoj narativ prepušta fantastici i prepričanim događajima, to joj je teže da taj kontinuitet ispovedne proze zadrži, odvođeci čitaoca u široke meandre pripovedanja, u kojima na momente kao da i sama zaboravi gde je tačno stala. Diskontinuitet pripovedanja i često preplitanje vremenskih planova ne bi bio toliki problem da je roman preciznije i bolje žanrovski određen. Velika potreba autorke da primeni i kaže sve što zna, sve što je do sada čula i pročitala, odvodi je u svojevrzni *galimatijas*, kako tema tako i stilova. Zbog toga lako i bez žaljenja odustaje od onoga u čemu je, za sada, najbolja - lirskim opisima svoga detinjstva i likova koje pamti, što je i logično za autorku njenih godina, i hrabro se otiškuje ka fantastičnom (kritičari su tu matricu odavno i diskutabilno nazvali magijski realizam, iako je takva kovanica oksimoron, ali mora im se oprostiti, jer teško je jednom rečju definisati Markesa, Kortasara...). U svojoj fantastici, Tea Obreht koristi sve elemente za koje misli da se uklapaju u, za američke čitaoce, egzotični balkanski milje – od vampira ili čoveka koji ne može da umre i koji je gotovo iskopirani Jevrejin Lutalica do mitskog tigra za koga ne znamo da li je uzet od Borhesovog simbola ili je dečija uspomena iz šetnji zoološkim vrtom sa dedom (ubedljivo najbolja je baš ova scena, na samom početku romana) koja je vremenom prerasla u zastrašujuće, alegorijsko...

Pritom, autorka ne preza od podsmeha balkanskim svetinjama i arhetipovima, pomalo banalno stavljajući jednom primorskom papagaju u usta početne stihove srpskih narodnih epskih pesama. Ne bi bilo mesta vredanju da ovo izvlačenje končića ima za posledicu dalje zaplitanje priče; ali ne, ona se zaustavlja na sličicama koje slaže, fantastičnim prizorima, kao što je susret nje i dede sa odbeglim slonom na beogradskim ulicama, da bi odmah zatim, bez logičke spone, preletela na priču o čoveku koji ne može da umre, o nemima, vaskrslima, osakaćenima, potom se vraćajući na realne likove dve lekarke koje vakcinišu decu u području opustošenom ratom. Prizori njihovog putovanja i transporta humanitarne pomoći su evidentno iz autorkine mašte, jer liče više na akcije u Darfuru i Etiopiji, nego na Balkanu. Lokalni milje ona dočarava stereotipima (koji izvesno postoje, inače ne bi bili stereotipi) kao što su roštilj "s nogu" i mnogo luka u lokalnoj mehani, tragično prljavi toaleti uz drum, besprimerno lenji i drski carinici koji ih drže na graničnom prelazu...

Svojevremeno je, u jednom nadahnutom eseju, David Albahari opisao svoje prve književne pokušaje u kojima se trudio da

izmišlja događaje i zaplete i savet za sva vremena koji je dobio od uglednog pisca - piši o onome što najbolje poznaješ, o onome što pamtiš i znaš. I Albahari je izgradio čitav svoj dosadašnji književni opus na pričama koje je čuo od roditelja, i na svom rodnom balkanskom, potom kanadskom iskustvu emigranta, daleko, na onome što je realno ispunilo njegov život. U tom smislu, veliki talenat za opise, emocije iskazane u dobro oblikovanim rečenicama i priče iz detinjstva koje je upamtila, Tea Obreht bi najbolje pretočila u narativ bez fantastičnih izleta, kao i bez opisa rata i posledica građanskog sukoba na teritorijama koje su za nju već bile daleko, s obzirom da je u SAD prešla da živi kao dvanaestogodišnja devojčica, 1995. godine. Neminovno pod uticajem onoga što joj je američko javno mnjenje serviralo o Balkanu i besmislenim plemenskim sukobima, a želeći veoma da udovolji toj stereotipnoj predstavi o svome zavičaju, ona je i nesvesno, možda, utonula u kliše, stvarajući jedan pastiš slika, pojmova, očekivanih obrta i uobičajenih razrešenja na prostoru za koji nije, duboko u sebi, sigurna da li ga voli ili mrzi. Najubedljivija i najiskrenija je u opisima druženja sa dedom, detinjstva i bezazlenosti koju je imala kao devojčica, najneubedljivija kada pokušava da razvije misao o političkim i idejnim posledicama balkanskih ratovanja, jer to nije deo njenog iskustva. Slično kao književnice poreklom iz Indije, koje su ogroman uspeh ostvarile u Americi zahvaljujući tome što pišu na engleskom i prilagođavaju se ukusima zapadne publike (Ďampa Lahiri, Kiran Desai, Anita Nair i dr.) tako i Tea Obreht nudi čitalačkoj publici sliku Balkana koju očekuju, koja im odgovara. Kad, i ako, pomiri u sebi dva sveta koji je određuju i otvori se prema sopstvenom iskustvu, drugim rečima, kada bude sazrela, i kao pisac i kao ličnost, dovoljno jaka da se izbori sa dve domovine i pravim jezičkim nasledem koje je ugušio daleko poželjniji engleski, tada će njen talenat doći do izražaja. Nadamo se tome i očekujemo njenu sledeću knjigu koja će manje strepeti od kritičara i tržišnih zakona, a više biti okrenuta sopstvenoj istini.

